

Ouvertures van een ver verleden

Een meeslepend waargebeurd verhaal
van een Indisch Nederlander

Christine Urbach

Ouvertures van een ver verleden

Een meeslepend waargebeurd verhaal

van een Indisch Nederlander

Christine Urbach

Walking my Revolution

Opgedragen aan papa

Deel 1. De stilte

1

‘Kijk nou toch uit!’

Harries bevende handen willen het natte bord doorgeven. Mieke staat met een theedoek in haar handen al klaar om het serviesgoed aan te pakken, maar kan het nog net redden van een gebroken einde. Mopperend droogt ze het bord af en zet het weer op zijn plek in de kast. Harrie hoort haar niet. Zijn bruine, rimpelige handen wrijven als een robot met een spons de vuile borden en glazen in het soppige afwaswater schoon. Trillend staat hij daar, zijn hele lijf beeft en onbewust luistert hij naar de geluiden boven hem.

Daar klinken in de slaapkamer harde voetstappen. Niet veel later volgt het doffe geluid van een rollende bureaustoel. Sofie, zijn jongste dochter, is dit weekend thuis. Ze heeft zich weer eens boven in haar oude kamer teruggetrokken. Waarschijnlijk zit ze nu achter de computer op zoek naar goedkope vluchten voor Jakarta.

Net aan tafel was ze er ook al over begonnen. Een waterval van vragen was over hem heen gekomen. Het altijd zo gezellige moment van de dag, was de laatste maanden veranderd in een onrustige sfeer. Tenminste als Sofie er was. Want elke keer vroeg ze hem, met het eten voor zich, het hemd van het lijf. Over vroeger, over het oude Indië. In welke stad ze woonden op Java, in wat voor huis, naar welke school hij ging en waarom nu juist dit of dat gebeurd was.

‘Pap, heb je daar ook een vriendin gehad?’

Haar stem dreunt weer na in zijn hoofd. Als jong meisje had ze al die kinderlijke nieuwsgierigheid gehad. Toen had hij het nog kunnen afdoen met een aai over haar wang en een glimlach. Maar nu?

Als een tornado raast ze maar door, sleurt hem mee. En hoe hij zich ook vast wil klampen aan het heden, het verleden komt wel erg dichtbij.

In een onbewaakt moment van enthousiasme had hij niet zo lang geleden ermee ingestemd om met zijn tweeën naar Indonesië te gaan. En ja hoor, een uur geleden was ze over de vluchten ernaartoe begonnen. Glimlachend had hij het aangehoord.

Maar ineens bekreep hem een benauwdheid, gevolgd door een onbekende angst. Was ze al zo ver met plannen? Het leek wel of zijn keel dichtgeknepen werd en de wereld om hem heen even stil stond. Onrustig en nerveus gaat hij verder met de afwas. Zijn hart klopt onregelmatig en zijn handen blijven maar trillen. Leunend tegen het werkblad sluit hij zijn ogen, probeert wat tot rust te komen. Het wil maar niet lukken.

‘Vrouw,’ zegt hij met een zachte stem, ‘ik ...ik kan het niet!’

Angstig en radeloos staat hij daar. Mieke heeft niets in de gaten en gaat onverstoorbaar door. Met haar rug naar hem toegekeerd, vraagt ze: ‘Wat, wat kan je niet?’

‘Ik kan niet mee naar Indonesië, ik kan het niet. Ik zie zo tegen het vliegen op.’

Zijn stem klinkt zacht en het trillen wordt nog erger. Verschrikt kijkt ze hem onderzoekend aan, niet begrijpend wat hem opeens bezielt.

‘Ja, nou dan niet hoor Harrie, dan gaan jullie niet. Wat niet kan, dat kan niet. Toch?’

Ze haalt haar schouders op en beiden zwijgen. Onrustig gaat hij verder.

Net als zijn lijf enigszins kalmeert, dreunen de harde voetstappen van Sofie door het huis. Ze denderen de trap af. Hoe luider ze klinken, hoe benauwder hij het krijgt. Op het moment dat de deur opengaat en zijn dochter de keuken wil betreden, neemt Mieke tot zijn opluchting meteen het woord.

‘Oh Sofie,’ zegt ze, ‘even over de reis naar Indonesië. Papa gaat niet mee hoor.’

‘Hoezo?’ zegt een verbaasde stem.

‘Gewoon, papa kan dat niet.’

Een ijzige stilte volgt. Met zijn rug naar deur durft hij niet om te kijken. Vanuit zijn ooghoeken ziet hij de strakke blik van Mieke gericht naar de deur, waar Sofie nog steeds in de opening staat.

‘Je had het beloofd, pap. We zouden toch samen gaan!’

Haar verbazing heeft plaatsgemaakt voor een irritatie, die overgaat in een opkomende woede-uitbarsting. Haar ogen priemen in zijn rug. Het liefst zou hij willen wegkruipen. Versteend blijft hij staan met zijn rug naar de deur gekeerd, in stilte hopende dat ze snel weggaat. Zijn handen gaan nog erger trillen en wanhopig sluit hij de ogen.

‘Ik heb toch gezegd dat papa dat niet kan,’ zegt Mieke met een trefzekere stem.

Weer is het stil. Doodstil. Dan hoort hij hoe ze ‘ik haat je’ schreeuwt. De deur gaat met een klap dicht, gevolgd door harde stappen op de trap en een slaapkamerdeur die keihard dichtgegooid wordt.

Net als de rust weergekeerd is, komt ze rennend naar beneden. Hij krimpt ineen, zet nerveus een kopje in de kast. De deur zwaait open en komt met een klap tegen de zijkant van de muur aan. Bij de deuropening blijft ze staan. Weer prikken haar ogen in zijn rug.

‘Als je maar weet, papa,’ zegt haar snikkende stem, ‘dat ik je dit nooit vergeef.’

De deur valt weer met een klap dicht en haar voeten stampen vliegensvlug naar boven. Als de deur van haar slaapkamer zich weer met een harde bons sluit, volgt er een onaangename stilte in huis.

Even later zit Harrie achter de piano de kerkliederen voor zondag door te nemen. Zijn pianospel klinkt rommelig. Het is chaos in zijn hoofd en zijn onwillige handen werken ook al niet mee. Machteloos sluit hij het boek en gooit het op de hoge stapel bij de andere muziekboeken.

Door de torenhoge constructie vallen enkele boeken naar beneden. Met een zucht buigt hij zich voorover, pakt de boeken één voor één op en begint met stapelen. Zijn oog valt op een oud, rafelig pianoboek. “Ouvertures” luidt de titel. Met een schok valt het boek op de grond. Hij pakt het op en verstoppt het onderaan de stapel.

Vermoeid staat hij op, loopt naar zijn vertrouwde stoel. Nog steeds is het stil in huis. Doodstil. Hoe zou het met Sofie zijn? Zou zij

huilend op bed liggen? Hij wil naar haar toe, maar durft het niet.

Wat kan hij zeggen? Wat kan hij dan doen?

Zijn handen trillen bij de gedachte. Zijn benen worden loodzwaar.
Nee, hij kan het niet.

Voor zich uitstarend zit Harrie daar. Gevangen in een ondoordringbare wereld. Kwetsbaar en ver weg. Het is stil in huis, stil in Harrie.

Deel 2. Terug naar toen (1937)

2

De telefoon gaat.

‘Vrouw,’ roept Harrie.

Zijn ogen speuren naar de columns van de krant, terwijl de telefoon op de achtergrond blijft rinkelen.

‘Vrouw!’

‘Neem toch zelf een keer op. Je zit maar te zitten.’

Woedend komt Mieke binnengestormd en pakt de telefoon.

‘Ja, hallo?’

‘Oh, Sofie! Ja, hoe is het daar? Is het mooi weer? En heb je al veel gezien?’

Ze vraagt maar door. Tot ze zich omdraait en met de telefoon in haar hand hem roept.

‘Harrie, je dochter wil je spreken. Hier.’

Zonder af te wachten duwt ze het zwarte apparaat in zijn hand. Met een zucht neemt hij het aan en bereidt zich alvast voor op haar gebruikelijke spervuur aan vragen.

‘Hallo Sofie, hoe...?’

‘Nee pap, luister!’

Een enthousiaste stem schalt luid aan de andere kant van de lijn. Een stem die de herrie van het voorbijrazende verkeer tracht te overtreffen.

‘Ik sta voor het gouverneurspaleis,’ gaat ze blij verder, ‘heel dicht in de buurt van jullie oude huis. Dat klopt toch?’

Hij sluit zijn ogen. Voor hem verrijst het majestueuze gebouw met daarnaast de school van zijn broertje Charlie en zusje Marie. Als hij zich omdraait is er aan de overkant van de drukke, brede weg het park. Daar is naast het postkantoor zijn oude school. En in die straat

daarachter is hun huis. Daar moet hij naar toe. Automatisch steekt hij kriskras de weg over, de auto's, dokars en fietsers ontwijkend. Vrolijke kinderstemmen komen uit het park. Jongens rennen lachend met dunne touwen in hun handen rond. Hun gezichten kijken verwachtingsvol omhoog naar de wapperende vliegers, die hoog boven de bomen uit met de wind door de lucht meegevoerd worden.

‘Pap, pap, ben je er nog?’

De stem van zijn dochter dringt plots weer tot hem door.

‘Uh, oh ja,’ klinkt zijn stem verward.

‘Weet je trouwens dat aan de overkant voor het park een beeld van Soekarno staat? Oh nee, toch niet. Ik vergis me. Het is geloof ik toch iemand anders.’

Soekarno! Razend is hij ineens. Versteend staat hij met de telefoon in zijn hand. Het wordt zwart voor zijn ogen. In een waas van woede ziet hij hem weer staan. Daar op het bordes bij het gouverneurspaleis, scanderend naar de menigte.

‘Weg met de Nederlanders, weg met hun bedrijven,’ wordt er geroepen.

Mensen juichen, maken vuisten en schreeuwen leuzen. Ze verafgoden hun nieuwe leider. Koude, dwingende ogen kijken hem vanaf het bordes aan als Harrie vanaf een afstand toekijkt. Ogen die vragen wat hij hier nog doet in een land waar hij niet meer thuishoort. Angstig wil hij wegrennen, maar zijn voeten bewegen niet. Genageld staat hij aan de grond als zijn ogen die van Soekarno kruisen. Zijn hart slaat op hol. Hij wil weggijken, maar ook dat lukt niet meer. Zijn bange ogen krijgen een woeste uitdrukking, het lijkt wel of ze vuurspuwen en een lange onderdrukte woede komt ineens naar boven.

‘Die, die...!’

Verder komt zijn rauwe kreet door de hoorn niet. Lijkbleek laat hij zich vallen op de bank. Een ijzige kou stroomt door zijn lijf en het lijkt alsof de wereld voor een moment stil staat. Na een minuut doorbreekt Sofie voorzichtig de ongemakkelijke stilte.

‘Pap? Nou pap,’ zegt een fluisterende stem, ‘ik ga maar neerleggen hoor. Dag pap.’

Het 'Dag Sofie,' valt samen met de klik van de lijn en met de telefoon nog in zijn hand zit hij even later verslagen op de bank. In stilte staart hij voor zich uit en probeert wat te kalmeren. De hartkloppingen en de trillende handen worden langzaam maar zeker minder.

Als hij zijn krant weer oppakt, vraagt hij zich af waarom Sofie zijn verleden toch zo nodig moet oprakelen. Hij probeert weer te lezen, maar het lukt niet meer.

Waarom valt ze hem ermee lastig? Waarom is ze toch gegaan? Alleen nog wel.

Bij het plannen van de reis naar Indonesië had ze vaak onzeker gekeken en Mieke en hij hadden het haar nog zo afgeraden. Maar ondanks die angst en hun negatieve reisadvies, was er niets dat haar had tegengehouden.

Nu ze daadwerkelijk in zijn geboorteland is, kan hij het, tot zijn eigen verbazing, niet nalaten elke ochtend even op het reisschema te kijken. Nieuwsgierig waar ze op dat moment zit en waar ze die dag naartoe gaat. En elke keer is hij blij als hem weer een teken van leven bereikt. Ook al betekent dat een heleboel nieuwe en lastige vragen.

Die zondag speelt Harrie vol overgave op het kerkorgel. Zijn handen zweven over de toetsen en met gesloten ogen geniet hij van de hemelse klanken. Beneden in de kerkbanken zingen de mensen mee met de psalmtekst. Hij hoort het niet. In gedachten is hij bij Sofie.

Automatisch gaat zijn blik naar de houten bank naast het orgel. Het leek als de dag van gisteren dat ze meeding naar de diensten, daar bij hem zat, in stilte luisterde naar de muziek, meezong en hem af en toe aanwijzingen gaf. Hij mist die tijd, mist haar hier en nu. Als het lied voorbij is, schuift hij de registers in en gaat geluidloos op haar oude plek zitten, terwijl de dominee aan zijn preek begint.

Waar zou ze nu zijn? Ze had het huis in Surabaya gevonden en in zijn hoofd klinkt weer haar opgetogen stem door.

'Pap, de straat heet toch Embong Trenguli? Ja? Was het nummer 22?

Maar pap, het huis staat er niet meer hoor, het is nu een heel groot gebouw, een kerk zeggen ze. Lijkt net een kantoorgebouw!'

'Zeg Sofie, is daar tegenover nog een oorlogsbunker?'

‘Een wat? Een oorlogsbunker?’

Haar stem had verbaasd geklonken.

‘Ik ga morgen wel weer even kijken, pap.’

Ja, ze was er. Bij het huis aan die rustige, smalle straat. Het huis dat ze van een Chinees hadden gehuurd de laatste zeven jaar in Indonesië. Twee schamele kamers waren het geweest. Twee kamers voor hun 6-persoonshuishouden. In gedachten is hij er weer, loopt hij door het hoofdgebouw, door hun woonkamer en de slaapkamer waar alle zes de bedden dicht bij elkaar staan.

Er komen mensen binnen. Aandachtig bekijkt hij ze en volgt ze op de voet. Oh ja, zij wonen in het paviljoen op de binnenplaats. En daar, daar zijn de grote kamers van het andere gezin. Met hen delen ze de keuken, het toilet en de badkamer.

Weemoedig zucht hij. De stemmen worden luider. Er komen nog meer mensen binnengelopen. De voetstappen en stemmen klinken door de muren heen. Hij krijgt het benauwd, voelt hoe zijn hart samentrekt. In paniek rent hij weg, door de voordeur het huis uit, om even later bij een Boeddhabeeld uit te komen. Het is er stil. Alleen het zachte geritsel van de blaadjes en het lieflijke gezang van de vogeltjes vullen de ruimte. Hij gaat zitten, sluit zijn ogen en wordt langzaam maar zeker weer rustig.

‘Die bunker is er niet meer. Maar weet je wat ik zag, pap? Een Boeddhabeeld aan het einde van de straat. Ik vond het zo apart. Ik weet niet waarom, maar ik moest daar stoppen. Heb er even gezeten. Stom hè?’

‘Ja, ja klopt, Sofie. Is dat er nog steeds?’

‘Oh, ik heb trouwens jouw school ook nog gevonden, mocht zelfs binnenkijken.’

‘Meneer Meijer, meneer Meijer!’

Geschrokken kijkt hij naar beneden. De dominee knikt vriendelijk naar boven en herhaalt nogmaals het nummer van het volgende gezang. Haastig neemt hij plaats achter het orgel en zet de eerste tonen van het lied in.

's Avonds in bed flitsen de beelden door zijn hoofd. Hij hoort weer Sofie, haar enthousiaste stem, ziet weer zijn huis, zijn school. Alsmaar wordt hij verder meegesleurd. Verwoede pogingen om de

herinneringen weg te drukken lukt niet meer. En na uren woelen komt eindelijk de slaap.

Die nacht is hij weer in Indië, is hij weer die jongen die hij daar had achtergelaten. Die jongen die hij nooit meer wilde voelen of zijn. Maar die nacht komen de beelden terug. Beelden van zijn Indië, zijn geboorteland, zijn vergeten land. Hij is terug, terug van weggeweest.

3

‘Opschieten, Harrie. De dokar is er!’

Snel pakt hij de tas en rent met zijn smalle, bruine benen naar buiten over de zanderige weg. Met zijn nette kaki broek, witte hemd en keurig gekamde haren is hij er helemaal klaar voor. Opgetogen kijkt hij naar de wagen. Zeven jaar is hij, vol verwachting uitkijkend naar zijn eerste schooldag. Het paard voor de wagen wacht geduldig en kauwt op zijn bit. Voorzichtig loopt hij naar het dier toe, legt zijn hand op de warme vacht. Geschrokken door de aanraking kijkt het om en schraapt met zijn linker voorbeen over de grond. De koetsier sust het dier en roept iets naar een voorbijrijdende collega. Ze lachen.

Net als hij wil gaan zitten roept zijn moeder.

‘Waar blijft Ronnie nu? Ga eens even kijken, Harrie!’

Zoals altijd duurt het weer eeuwig met zijn jongere broer. Zuchtend sloft hij terug naar het huis. Daar speelt Ronnie nog altijd met zijn houten autootjes op de veranda.

‘Kom, schiet op Ronnie,’ zegt hij en pakt hem zonder een reactie af te wachten bij de hand. Rukkend en snauwend sleept hij hem achter zich aan, niet luisterend naar de woedende protesten. Dat heeft ook geen zin, want het gesteun en geronk van de machines van de papierfabriek overstemt het geweeklaag van Ronnie.

Dan schreeuwt Ronnie het plotseling uit en rukt aan zijn hand. Geïrriteerd kijkt Harrie over zijn schouder naar beneden en ziet hoe Ronnie half over de grond in het ietwat natte gras ligt bungelend aan zijn hand. Moeder, die al bij de koetsier staat, kijkt geschrokken op